

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINA—JURISPRUDENȚA—LEGISLAȚIUNE—ECONOMIE POLITICĂ—FINANȚE—SOCIOLOGIE

FONDATOR:
ION S. CODREANU
Avocat

DIRECTOR:
DEM. I. DOBRESCU
Avocat

COMITETUL DE REDACȚIE:

Traian Alexandrescu, Decanul Baroului de Ilfov; **Alexandru Cerban**, Profesor Universitar, Avocat; **Iosef G. Cohen** Consilier la Consiliul Legislativ, Avocat; **Gr. Conduratu**, Avocat; **N. Jac Constantinescu**, Președinte la C. de Apel București; **E. Cristoforeanu**, Dr. în Drept dela Roma, Avocat; **René Demogue**, Profesor la Facultatea de Drept din Paris; **Vintilă Dongoroz**, Conferențiar universitar, Membru în Consiliul de disciplină al Baroului Ilfov; **D. Gălășescu-Pyk**, Profesor Universitar, Avocat; **Alfred Juvara**, Profesor Universitar, Avocat; **Ștefan Laday**, Președinte la Consiliul legislativ; **I. Gr. Perieșeanu**, Directorul Bibliotecii Marilor Procese, Avocat; **Emil Stan Rappaport**, Consilier la Curtea de Casație din Varșovia; **C. Sipsom**, Profesor Universitar; **C. A. Stoeanovici**, Conf. univ., Membru al Consiliului Legislativ; **Gr. L. Trancu-lași**, fost Ministru, Avocat; **Petre Vasilescu**, Profesor Universitar; **Al. Velescu**, Dr. în Drept, Avocat, **Albert Vahl**, Profesor la Facultatea de Drept din Paris.

SECRETAR DE REDACȚIE:

E. C. Decusară, Dr. în Drept din Paris, Directorul Statisticei Judiciare

Cu acest număr încheiem anul 1931.

Numărul viitor va apare cu data de Vineri 1 Ianuarie 1932.

Tabla de materii a anului 1931 s'a pus sub presă și în cursul lunii Ianuarie va fi complet gata.

Prețul cu care se va pune în vânzare va fi tot 100 lei ca și cele din anii trecuți.

Rugăm pe onorații noștri abonați a trimite plata abonamentelor datorate prin mandat poștal.

S U M A R

— *Caracterul Juridic al Pactului Comisoriu*, de Const. A. Stoeanovici, Conferențiar Universitar;

— *Legitimarea culpei contractuale. Dreptul de retenție*, de Ion C. Rosin, magistrat;

— *Prefața d-lui C. L. Naumescu, Președintele Uniunii Avocaților la volumul Cariera de avocat*, de George Nemetescu și *Un cuvânt înainte* al autorului;

JURISPRUDENȚE:

— Trib. Brăila s. II: *R. R. Oteleanu cu Alex. Surdu* (Dacă este admisibilă proba cu martori pentru dovedirea plății cambiei? Art. 46, 55, 277, 318, 349, 354 c. com. și 966 c. civil);

— Trib. Ilfov s. I civ. cor.: *Inginer G. Stăvăr cu Ministerul de finanțe* (Daune de război. Caracterul și plata lor), cu o *Notă* de avocatul Petre Alexandrescu.

CARACTERUL JURIDIC AL PACTULUI COMISORIU

Cetitorul va fi poate surprins văzând titlul acestui articol. Intr' adevăr gravele conflicte ce au avut loc între proprietari și chiriași, în perioada de urcare a chiriilor, au procurat destul material juriștilor români care s'au ocupat pe larg de pactul comisoriu. În aceste condițiuni prevăd mirarea de care vor fi cuprinși cetitorii și având curajul de a

mă ocupa din nou de o chestiune pe care am mai tratat-o și altă dată, voi declara dela început că — numai cu rare excepțiuni — juriștii noștri și jurisprudența n'au fixat — după părerea noastră — adevăratul caracter juridic al pactului comisoriu.

În lucrarea noastră nu ne vom lungi prea mult asupra detaliilor și definiției pactului comisoriu. Totuși vom fi nevoiți să călcăm din când în când regula ce ne-am impus.

I. Autorii români pretind că pactul comisoriu este de trei grade după variantele pe care această clauză le utilizează.

a) Pactul comisoriu se mărginește în a reproduce formula art. 1020 din c. civ. (fr. 1184 al. 1) sau alta echivalentă. Cu toate că unii autori au pretins că o asemenea clauză constituie o condițiune rezolutorie expresă și că astfel rezoluțiunea contractului trebuie să aibe loc de plin drept, iar nu prin aplicarea art. 1020 din c. civ. (1). Opiniunea generală bazată pe interpretarea dată art. 1184 c. civ. fr. (1020 c. civ. român) de către Bigot Preameneu arată însă că în acest caz pretinsul pact comisoriu de gradul I se confundă în mod absolut cu condițiunea rezolutorie tacită, subînțeleasă în contractele sinalagmatice (2). Prin urmare bazați pe autorii cei mai reputați și pe interpreții cari au cunoscut spiritul autorilor codului civil, tragem concluzia că

1) *Troplong*, *Vente* Tome 1, no. 61 și Tome 2 no. 66. *Toulhier*: Tome 6, no. 554; *Duranton* no. 88, T. 11.

2) *Exposé des motifs* Locré, Tome 12, pag. 342; no. 70; *Aubry et Rau*, Tome 4, par. 302; *Marcadé*, Sur l'art. 1184 no. 3; *Laurent*, Tome 17, no. 157—158; *Demolombe*, vol. 2, no. 549; *Baudry Lacantinerie*, Tome 2, no. 950; *Pandectes françaises*, t. 42, no. 1029, *Obligations*.

pact comisoriu în sensul de condițiune rezolutorie expresă, numită de gradul I nu există. E vorba și în acest caz de condițiune rezolutorie subînțeleasă, judecătorii trebuind să constate nu numai neexecutarea contactului ci să-i verifice cauzele și să poată chiar judecătorul în numele echității să acorde un termen, ceeace n'ar putea avea loc în cazul când caracterul juridic al unei asemenea clauze ne-ar obliga să o considerăm ca o condițiune rezolutorie expresă.

II. Doctrina numește pact comisoriu de gradul al doilea, clauza care arată că contractul va fi reziliat de plin drept, dacă una din părți nu execută obligațiunile sale. În acest caz rezilierea nu trebuie cerută justiției dar totuși nu se poate spune că neexecutarea obligațiunii produce acelaș efect ca și condițiunea rezolutorie expresă. Deși expresiunea „rezoluțiune de drept” ar putea să ne facă a considera că suntem în definițiunea art. 1019 c. civ. (francez 1083) asupra condițiunii rezolutorii exprese susținem de acord cu cei mai reputați autori (3), că dacă această clauză nu intra în prevederile art. 1020 c. civ., apoi nu intra nici în prevederile art. 1019 c. civ., pentru simplul motiv că există deosebire fundamentală între pactul comisoriu expres și condițiunea rezolutorie expresă, care au caractere juridice deosebite.

Pentru a pricepe mai bine deosebirea între pactul comisoriu expres și condițiunea rezolutorie, trebuie să facem puțin istoric. Rezoluțiunea judiciară a contractelor sinalagmatiche n'a pătruns în drept decât în sec. XVII-lea. Dreptul roman adoptase două sisteme opuse, aplicate unul vânzării și altul locațiunii de imobile sau contractelor nenumite. În privința vânzării dreptului roman nu admitea posibilitatea rezoluțiunii judiciare. Pentru apărarea vânzătorului contra insolabilității cumpărătorului, dreptul roman decidea că vânzătorul rămânea proprietarul lucrului vândut, chiar după efectuarea tradițiunii, cât timp prețul nu era plătit (4). Când vânzătorul acorda un termen de plată, pentru apărarea sa convenea să-și păstreze proprietatea lucrului vândut, până la plata prețului. Dar practica a arătat că asemenea măsuri nu dădeau rezultatul dorit menținând în legătură contractuală pe vânzător, deși el era convins și lucrul era cert că cumpărătorul nu putea plăti prețul. Practica a corectat dreptul prin introducerea în actele de vânzare a unei clauze numite „lex commissoria” care dădea drept vânzătorului să rezilieze vânzarea, în cazul când, cumpărătorul nu ar plăti prețul la termenul convenit. În acest caz era destul ca vânzătorul să co-

mune cumpărătorului intențiunea sa de a se folosi de această clauză și vânzare era rezolvată de drept fără a fi nevoie de intervenția justiției. (D. 18. 3. de lege comm. 1, 2, și urm. De la cause des obligations, H. Capitant, pag. 326). Această clauză nu privea decât interesele vânzătorului, pe când cumpărătorului nu-i rămânea decât dreptul de a cere justiției punerea sa în posesiune, în cazul când vânzătorul nu efectua predarea lucrului. Sistemul aplicat contractelor de locațiune și contractelor nenumite nu interesează studiul nostru. (Capitant, loc. cit.).

Prin urmare ceeace trebuie să reținem din clauza *lex commissoria* este că, deși nu intervenea justiția pentru că rezilierea să aibă loc, *se cerea manifestația de voință* a vânzătorului de a se folosi de pact.

b) Astfel apare deosebirea pe care autorii citați mai sus au făcut-o între condiția rezolutorie expresă a art. 1019 și pactul comisoriu din dreptul modern. Autorii spun că în cazul condițiunii rezolutorii exprese, rezoluțiunea are loc prin voința manifestată de contractanți la data încheierii contractului. Asemenea rezoluțiune are loc chiar contra voinței părților, care n'ar putea renunța nici de comun acord la efectul rezolutoriu al condițiunii îndeplinite, fiindcă nici una din părți nu are alegerea între rezoluțiunea sau menținerea contractului. Desigur părțile pot să considere condițiunea ca îndeplinită, dar atunci contractul vechiu a încetat de a exista de plin drept și între părți a intervenit o nouă convențiune. (Pand. Fr. 906, Obligations, vol. 1, 42 și 907). În asemenea situațiune fiscul va putea reclama noi drepturi. Spre deosebire de condițiunea rezolutorie expresă, pactul comisoriu nu răpește părții dreptul de a cere executarea contractului, drept esențial ce revine din contract. Având opțiune, alegerea sa cere ca o manifestare de voință din partea sa trebuind, să declare dacă dorește executarea contractului sau rezoluțiunea sa. Autorii citați indică o consecință foarte interesantă a acestei deosebiri. Pe când în cazul unei condiții rezolutorii exprese, orice persoană interesată poate să se prevaleze de rezoluțiune, dacă rezoluțiunea are ca bază pactul comisoriu ea este relativă ca și aceia bazată pe art. 1020 și nu poate fi opusă decât de partea în interesul căreia pactul a fost stipulat. (Aubry et Rau, t. 4, par. 302, pag. 85; Laurent, t. 17, no. 162; Marcadé, art. 1184, No. 2; Baudry-Lacantinerie, t. 2, no. 950; Pand. Fr. no. 902, Obligations, I).

c) Casația franceză, (4 april, 1859, S. 60, I. 440; D. P. 59, I, 451), a decis că dacă o parte contractantă își rezervă dreptul de a declara reziliat contractul în cazul când cealaltă parte contractantă nu l'ar executa într'un timp determinat, nu operează de plin drept rezilierea în cazul când executarea n'ar fi avut loc în termenul stipulat. Executarea convențiunii poate interveni cât timp contractul

3) Colmet de Santerre, tome 5, no. 105 bis; Demolombe, t. 2, no. 555; Laurent, t. 17, no. 162; Baudry Lacantinerie, t. 2, no. 950.

4) De al cause des obligations, Capitant, pag. 325.

n'a fost declarat reziliat printr'o manifestare formală de voință.

d) Sunt unii autori care au susținut că deși în cazul pactului comisoriu rezoluțiunea are loc fără concursul judecătorului, totuși ea este subordonată unei puneri în întârziere a debitorului. Reazimul juridic al acestei opinii îl constituie art. 1367 c. civ. 1656 cod. civ. fr.) care spune că la o vânzare de înobile când s'a stipulat că în lipsă de plata prețului în termenul defipt vânzarea va fi de drept reziliată, cumpărătorul poate plăti după expirarea termenului pe cât timp nu este pus de vânzător în întârziere printr'o interpelațiune în formă. Dar după asemenea interpelațiune judecătorul nu-i poate da termen. Deci susțin acești autori, acest text face o aplicațiune a principiilor dreptului comun în materie de punere în întârziere, principiu dela care nu deroagă legea în materie de vânzare, dacă părțile nu au manifestat în convențiunea lor o voință contrară principiului edictat de cod civ., (art. 1139, cod. civ. fr.) în materie de punere în întârziere, data la care o parte contractantă este autorizată a spune că cealaltă parte contractantă nu și-a executat obligațiile. Acest text care a abrogat maxima: *dies interpellat pro homine*, prevede ce se întâmplă în caz de lipsă de clauză specială în convențiune: simpla scadență a termenului nu face ca debitorul să fie considerat în întârziere ci e nevoie de o somațiune sau un act echivalent. (Pand. Fr. Obligations, vol. I, no. 1043).

Iată dar cum ideia de „rezoluțiune de drept” pe baza unui pact comisoriu cuprinde forțat necesitatea unei manifestațiuni de voință, pentru ca urmările rezoluțiunii de drept să aibă loc. Rezilierea are loc fără amestecul judecătorului, dar partea în favoarea căreia pactul comisoriu a fost înserat având alegerea între reziliere și executare, consecințe naturale ale convențiunei, ea trebuie la data neîmplinirii obligațiunii să manifeste opțiunea ce a făcut, urmărind acest principiu nediscutabil. Legea chiriilor din anul... art. prevede că rezilierea are loc de drept *in favoarea proprietarului*. Era evident posibil ca proprietarul în caz de neplată la termen să prefere executarea contractului și astfel în loc de pact comisoriu, care să fie înserat în folosul proprietarului, să existe o condiție rezolutorie expresă, operând chiar și contra voinții sale, ceea ce era și inadmisibil.

Punerea în întârziere din art. 1367 cod. civ. trebuie dar pusă în concordanță nu numai cu principiile din art. 1139 cod. civ., ci și cu principiile din materia convențiunilor. O parte contractantă, înserând pactul comisoriu într'un contract nu a înțeles ca prin această asigurare a executării să-și facă o situațiune mai rea, renunțând anticipat la dreptul firesc ce rezultă din încheierea unei convențiuni: executarea convențiunii.

Scopul urmărit la contractare de a obține executarea, trebuie să fie realizat dacă partea îl găsește util intereselor sale. Dacă nu consideră executarea utilă, uzează de dreptul la reziliere fără concursul justiției, dar această opțiune cere o manifestare de voință. Astfel că dacă se poate spune că e vorba de punere în întârziere apoi nu mai puțin se poate susține ce e necesară manifestarea voinței asupra căii pe care partea înțelege s'o urmeze: rezilierea pe baza clauzei speciale a pactului comisoriu sau executare, ca drept firesc rezultând din convențiune.

De aceia susținem că rezilierea are loc de drept în cazul înserării pactului comisoriu, dar această clauză deși operează de drept, fără intervenția unei noi manifestațiuni de voință, ca nu poate fi liberă în acțiunea sa de distrugere a raportului juridic, decât după ce prin manifestare formală a renunțat partea în favoarea căreia pactul a fost înserat la dreptul izvorât din convențiunea ca o consecință firească: *executarea*.

III. În al treilea rând autorii indică pactul comisoriu care cuprinde rezilierea de drept și fără somație, ceea ce autorii noștri români numesc pact comisoriu de gradul al III-lea. Notarii noștri mai adaogă inutil și „fără punere în întârziere sau judecată”.

La expirarea termenului defipt pentru executarea contractului, rezilierea operează deplin drept, fără nici o altă manifestare de voință. Autorii francezi arată că în acest caz nu mai există nici o deosebire între pactul comisoriu și condiția rezolutorie expresă. De sigur, pe când în pactul comisoriu pe care autorii români îl numesc de gradul al doilea, iar noi îl numim singurul pact comisoriu, rezilierea are loc de drept dar numai după ce partea a manifestat, după cum am arătat calea ce a ales între rezoluțiune și execuțiune: în cazul ce studiem acum nu mai este vorba de un pact comisoriu ci de o *condițiune rezolutorie expresă*.

Prin voința manifestată la data încheierii convențiunii, neplata la termen, este ridicată la rangul de condițiune rezolutorie expresă, devine o chestiune de rizie... nu de culpă, ca și cum părțile ar fi spus „dacă plouă la 1 Ianuarie contractul se reziliază”. Este simplul eveniment viitor și necert care provoacă distrugerea raportului juridic deoarece desființarea obligațiunei îi era supusă (art. 1019 c. civ. rom., 1183 cod. civ. fr.).

Cu toate acestea autorii francezi pretind că și în acest caz ar fi locul să se constate de justiție dacă părțile au înțeles să renunțe la dreptul izvorât din contract: executarea. Astfel se arată că renunțările fiind de drept strict, nu se va admite ușor că creditorul a renunțat la dreptul cel mai esențial ce rezultă din contract și care a fost motivul încheierii convențiunii și deci ar trebui totuși o manifestare

tare formală, din partea sa în acest sens. Astfel se susține că din cauza rezilierii care operează fatal la termen clauza este rară. Autorii înțeleg clauza operând astfel — automat — numai dacă s'a stipulat că în caz de neplată la termen, vânzarea este reziliată de drept și vânzătorul va păstra — cu titlu de daune — interese sumele de bani deja plătite din preț. (Pand. Frac., Obligations, I, 1059 și autorii citați).

Cu alte cuvinte neexecutarea convențiunii — făcând să joace despăgubirile anticipate fixate, se constată că s'a renunțat ab initio dela dreptul esențial izvorât din contract: executarea: astfel convențiunea a putut fi distrusă prin simplul fapt al evenimentului neplății în termenul defipt.

IV. Noi credem că se exagerează. Dacă este pact comisoriu cum îl arătăm, singur existent denumit de gradul al doilea, manifestarea de voință e necesară pentru indicarea opțiunii pe care partea o face: *Executarea sau rezilierea de drept*. Dacă însă evenimentul neplății formează un rizic și devine o condiție rezolutorie expresă, acest rizic a fost luat de părțile contractante și nu e nevoie de nici o manifestare de voință și nici de o stabilire a modului cum se vor lichida despăgubirile rezultate din neexecutare.

Condiția rezolutorie expresă operând ca un rizic luat de părți la încheierea contractului, această situațiune a fost considerată de părți la data contractării și fiecare și-a luat asupra sa urmările îndeplinirii condițiunii nu este loc la daune interese de oarece nu s'a călcat o obligațiune a contractului ci s'a uzat de un drept, dreptul de a desființa contractul prin neplată. Dacă la termenul plății debitorul judecă că are interes să-l desființeze sau pur și simplu nu poate plăti — este indiferent — căci efectul este același: distrugerea raportului juridic. Astfel apare exagerată teoria autorilor francezi și când convenția va menționa rezilierea de drept fără a se examina dacă părțile au fixat sau nu despăgubirile ce se cuvin. Căci dacă ar putea fi vorba de despăgubiri, în acest caz, atunci nu vedem pentru ce ele nu ar putea fi cerute și evaluate de judecători, iar rezilierea de drept să opereze așa cum e scris: de drept și fără somație.

Desființarea cu daune interese pe care o menționează art. 1021 cod. civ. 1148 c. civ. fr. privește condiția rezolutorie subînțeleasă, în care intervine o chestiune de culpă apreciată de judecător, iar nu o chestiune de rizic. Diferența aceasta între culpă și rizic este foarte bine redată de regretatul Profesor Matei Cantacuzino în Elementele sale de drept civil.

În cazul pactului comisoriu nu mai este vorba de culpă ci de rizic. Nefiind culpă nu pot exista daune interese. Iată unde vedem că există o greșeală din partea autorilor francezi cu tot respectul ce le datorăm.

Ei au pornit dela art. 1020—1021 și au trecut culpa acolo unde ea nu intră în discuție — ci numai rizicul — desigur, căci cu toate că nu este locul la daune, părțile pot prin convenția lor care nu atinge nici legea, nici bunele moravuri, nici ordinea publică să convie ca în cazul acestei rezilierii o sumă de bani va fi dobândită drept despăgubire. Este vorba de o convenție supusă condițiunii suspensive a neplății la termen care va produce efecte independente de acele produse de realizarea condiției rezolutorii asupra convențiunii fundamentale.

Pactul comisoriu și condiția rezolutorie expresă ținând de noțiunea de rizic, daunele interese nu pot fi o consecință a operării lor, ci numai efectele unei convențiuni, care cuprinde daune convenționale ireductibile.

CONSTANTIN A STOEANOVICI

Legitimarea culpei contractuale Dreptul de retenție

Doctrina și jurisprudența denumesc *drept de retenție* refuzul părții, care deține lucrul debitorului său, de a-l preda.

Această denumire nu corespunde adevăratei situațiuni juridice și este, deci, o denumire cu totul improprie.

Dacă doctrina și jurisprudența întrebuintează această denumire, este că s'a influențat de cuvintele uzitate de textele codului civil, cari spun „*va putea reține*” cutare sau cutare bun și de împrejurarea că codul civil nu are de loc reglementat acest, așa numit, drept de retenție, ci numai legitimează, prin unele texte, facultatea de a refuza predarea bunului.

În dreptul roman, deși era legitimată această facultate de a refuza predarea bunului, dar aceasta nu constituia un *drept* și nu se putea exercita de cât pe calea unei excepțiuni contra acțiunii în revendicare, fiind denumită „*exceptio doli*”.

În vechiul drept s'a aplicat deasemenea teoria dreptului roman, pe care a găsit-o mai juridică, ne preconizându-se o teorie proprie.

Tocmai târziu, când denumirea de *exceptio doli* s'a pierdut, a apărut în vechile texte cuvântul „*Retenție*”.

În dreptul modern s'a menționat, în texte, cuvântul *retenție* și de aci a rezultat această denumire, *drept de retenție*.

Este însă retențiunea un drept?

Observăm că, codul civil, aproape în toate contractele prevede această facultate de retenție, fără însă a stabili o normă din care să poată rezulta o anumită teorie.

De aceea, doctrina, este împărțită și unii autori opinează că retenția este un privilegiu, alții că este

un drept real și alții că este o simplă măsură de asigurare.

Dacă observăm însă că retenția nu se poate exercita decât dacă detentorul are în posesiunea sa bunul și că, îndată ce a pierdut posesiunea bunului, nu mai poate exercita retențiunea, de oarece legea nu-i dă o acțiune prin care să-l urmărească, cum putem admite că retenția este un drept, câtă vreme nu are o acțiune, căci orice drept naște o acțiune și nu se poate concepe existența unui drept fără să existe o acțiune corespunzătoare.

A admite că retenția este un drept, aceasta apare ca o utopie, dacă ținem seamă de raportul juridic preexistent dintre părți.

Cu toate că orice contract sinalagmatic și real este perfect din momentul consimțământului părților, însă implică părților obligațiunea de predare a bunului la care s'a obligat.

Dacă partea are asupra acelui bun o obligațiune, mai poate avea, în același timp și un drept?

De sigur că, privită chestiunea sub această situațiunea juridică, apare ca ceva utopic, căci câtă vreme ai asupra unui bun o obligațiune nu se poate concepe să mai ai, simultan, și un drept.

Admitând, așa dar, că *retenția nu este un drept*, atunci care este natura sa juridică?

Observăm că partea contractantă are obligațiunea de a preda bunul asupra căruia s'a obligat.

Neîndeplinirea acestei obligațiuni naște, asupra acelei părți, o *culpă contractuală* și o face pasibilă de daune, iar partea lezată poate urmări în justiție valorificarea pretențiunilor sale.

Acțiunea în justiție a părții lezate are deci la bază culpa contractuală a celeilalte părți.

Așa dar, legea acordă părții lezate o acțiune întemeiată pe culpa contractuală.

Pe dealtă parte, însă, legea, a prevăzut *cauze legitime*, când îngăduie părții contractante să nu-și îndeplinească obligațiunea de predare a bunului apărând-o deci de daune.

În această situațiune retenția apare ca o *legitimare a culpei contractuale*.

Dacă aceasta este adevărata natură juridică a retenției și dacă, deci, retențiunea nu este un drept, ea nu poate fi valorificată în justiție de cât pe cale de apărare la acțiunea părții interesate.

Așa dar retențiunea este *legitimarea culpei contractuale* în cazurile anume determinate limitativ de lege.

Scopul acestei legitimări este de a da părții o măsură de asigurare, iar efectul acestei legitimări este că apără pe detentor de daune.

IOAN C. ROSIN

Consilier de Curte de apel

Jude instructor Trib. Iași

Fost procuror la Curtea de apel Chișinău

PREFAȚĂ

D-l George P. Nemetescu, avocat, sub titlul „Cariera de Avocat”, publică o lucrare ce răspunde la o necesitate de mult simțită în Corpul avocaților.

Autorul în capitolele 1, 2 și 3 dă sfaturi utile și îndrumări folositoare întregului tineret care și-a ales ca profesiune nobila carieră de avocat.

Metoda adoptată de autor și arătată sub titlurile „Perfecțiunea carierei” și „Pregătirea pledoariei” e de folos nu numai pentru tinerii avocați, dar și pentru cei mai în vârstă. Această metodă proprie autorului dă posibilitatea printr'un tabel indicator, de a trece cu ușurință dela chestiunile juridice rezultând din actele aflate într'un dosar, la textele de lege respective.

Restul lucrării care se ocupă despre chestiunile de interes material (onorariu), ocupațiuni conexe, asociațiuni, notariatul, etc. deasemenea sunt de natură să intereseze pe orice avocat.

Întreaga lucrare reprezintă o muncă asiduă și o contribuțiune a autorului la răspândirea cunoștințelor generale, relative la practica profesională ce orice avocat trebuie să le posedă.

Cartea aceasta nu trebuie să lipsească de pe biroul nici unui avocat și de cea a recomandăm cu căldură confrăților noștri, în special celor tineri, cari vor putea învăța multe lucruri utile dintr'însa.

1931, Octombrie 10.

(L. S.)

C. L. NAUMESCU

Președintele Uniunii Avocaților din România.

UN CUVANT ÎNAINTE

Avocatura este o profesiune care ne prezintă multe calități: e liberă; e frumoasă; e distinsă; e nobilă.

— Avocatura e liberă, pentru că o exercităm și exprimăm ideile, atunci când voim.

— Avocatura e frumoasă, pentru că la exercitarea ei, se poate încorpora orice știință și orice talent. Oricare ar fi cunoștințele (afară de drept) ale unui avocat, aceste nu pot fi decât în avantajul său.

— Avocatura e distinsă, pentru că ea se exercită în fața altarului justiției și înaintea magistraților cari împart dreptatea.

— Avocatura e nobilă, pentru că menirea ei e de a obține dreptatea. Nici o altă carieră, nu are ca avocatura, menirea de a face

dreptate și a salvă averea, viața sau onoarea unei persoane ori a unei familii, într-o situație tristă în care s'ar afla.

Apostolii cari reprezintă această carieră, avocații, sunt foarte numeroși, — peste 20 mii în România.

Fiecare din aceștia, își are aptitudinile sale, după gradul de instrucție sau după talentele și cunoștințele sale generale. Parte dintrînșii, dobândesc și un renume care le permite să aibă o clientelă numeroasă și să cumuleze averi.

Oricine a putut să audă adese ori vorbindu-se, în popor, cu ocazia discuțiunii unui proces, despre valoarea cutărui sau cutărui avocat.

Toată lumea aude această expresiune pronunțată hotărât și din convingere: „X, e un bun avocat“.

Ce condițiuni a putut să îndeplinească acel X, pentru ca să obțină dela public acel titlu atât de avantajos, pentru succesul lui moral și material?

Evident că superioritatea lui rezultă din cunoașterea și îndeplinirea, nu numai a condițiunilor impuse de legea de organizare a corpului de avocați și diverse legi, dar și a condițiunilor impuse de orice rațiune logică prin care tindem la succesul dorit al carierei.

Deci, cu cât ne vom conforma mai bine acestor condițiuni, cu atât vom fi mai în măsură să obținem dela public, acel mândru titlu de „bun avocat“ atât de mult dorit în această carieră.

În limitele sacrificiilor de muncă și a unei experiențe dobândită în lunga noastră carieră juridică, prin prezenta lucrare, încercăm să explicăm iubiților noștri colegi, toate condițiunile necesare exercițiului acestei cariere, pentru a se îndrumă și deveni „buni avocați“.

G. P. NEMETESCU.

București, 3 Septembrie 1931.

TRIBUNALUL JUD. BRĂILA S. II

Audiența dela 28 Februarie 1930

Președinția d. lui I. MANOLIU, Preșident

R. R. Oțeleanu cu Alex. Surdu

Jurnal No. 2721

Cambie. Plata ei. Acțiune în restituirea cambiei. Dovada plății. Dacă este admisibilă proba cu martori pentru dovedirea plății cambiei. Art. 46, 55, 277, 318 și 349 c. com. 354 și urm. și 966 c. civ.

Deși după art. 349 c. com. proba cu martori este inadmisibilă în acțiunea cambială, afară de anumite cazuri, totuși, în anularea unei cambii sau restituirea ei pe motiv de achitare, această acțiune nemai fiind

cambială, se pot admite pentru dovedirea acestei acțiuni, toate mijloacele de probațiune prevăzute de codul comercial, fără ca prin aceasta să se violeze art. 46, 55, 277, 318 și 349 c. com.

Asupra apelului făcut de R. R. Oțeleanu contra cărții de judecată Nr. 1900 din 3 Decembrie 1929, prin care cere a se admite apelul și în consecință a se reformă cartea de judecată, iar în subsidiar a i se admite contra dovada cu martori.

Având în vedere că din actele aflate la dosar și din susținerile părților consemnate în jurnalul Nr. 2121 din 1930 se constată următoarea situațiune în fapt:

Alexandru Surdu, de profesie mijlocitor de cereale, prin acțiunea intentată la judecătoria mixtă Brăila, chiamă în judecată pe d. R. R. Oțeleanu pentru a fi obligat să-i restituie una cambie în valoare de 20.520 lei, cu emisiunea la 1 Februarie 1928 și scadența la 1 Mai 1928 pe care i-a achitat-o și care cerându-i cambia, i-a invocat motivul că este la Bancă și că i-o va restitui; iar în urmă se vede din nou dat în judecată pentru valoarea ei. Prin cartea de judecată comercială Nr. 1900 din 3 Decembrie 1929, se admite acțiunea și obligă pe pârât să restituie reclamantului cambia care face obiectul procesului.

R. R. Oțeleanu face apel contra acestei cărți de judecată pentru următoarele motive: Rău, prima instanță a admis reclamantului proba cu martori pentru dovedirea plății cambiei, dovadă care este inadmisibilă față de dispozițiunile art. 349 c. com. și că acea acțiune de restituire sau anularea cambiei a fost făcută numai în scopu de a pară acțiunea cambială intentată de apelant.

În drept: Astfel fiind, situațiunea de fapt, urmează a se examina în drept dacă debitorul unei cambii, paralel sau indiferent de acțiunea cambială, poate pe calea dreptului comun să ceară restituirea cambiei, sau în caz contrar, să fie anulată pe motivul achitărei cambiei.

În adevăr, cambia este un titlu de credit și care fiind un act solemn, se caracterizează printr-un formalism riguros din care cauză, orice lacună, îi atrage, în principiu, o nulitate iremediabilă ca document cambial, rămânând un simplu titlu de creanță, supus regulilor de drept comun. În vederea asigurării creditului, bazat pe aceste „titluri“ cari capătă din ce în ce mai mare importanță în viața economică, legiuitorul a prevăzut în codul de comerț titlul IX și anume dela art. 270—370, dispozițiuni privitoare la cambie sub diferitele ei aspecte: bilet la ordin, poliță, etc., etc.

Printre aceste dispozițiuni, se creiază o situațiune aparte debitorului, față de diverși creditori posibili și cari în cazul unei acțiuni cambiale, modalitățile de apărare îi sunt strict limitate numai în cadrul art. 349 c. com. Astfel fiind, creditorului i se pun la îndemână mijloace legate pentru a-și valorifica cât mai grabnic posibil, drepturile sale isvorâte din aceste titluri abstracte, pe calea acțiunii cambiale.

Cu toate acestea, sunt totuși cazuri când creditorul cambial, pierzând acțiunea sa contra debitorilor de regres, i se acordă în conformitate cu art. 351 c. com. o acțiune împotriva trăgătorului, pentru îmbogățire fără cauză; care își pierde caracterul cambial, rămânând o acțiune civilă sau comercială, după calitățile personale ale părților sau după natura care a dat naștere raportului cambial.

Este incontestabil că dacă o cambie nu îndeplinește formalismul prevăzut de lege, atunci rămâne un simplu titlu de creanță, care nu poate fi valorificat decât pe calea unei acțiuni civile sau comerciale după împrejurările ce au determinat săvârșirea actului juridic petrecut.

Indiferent de aceasta, chiar atunci când cambia îndeplinește toate condițiunile necesare, totuși considerat din punct de vedere comercial, este un fapt de comerț generator de obligațiuni și ca atare urmează a i se aplica principiile de

drept comun, acolo unde nu există incompatibilitate cu dispozițiunile exprese din legea cambială. Nu rezultă nici o împiedicare legală ca un debitor cambial să ceară restituirea unei cambii pe motiv că a achitat-o, iar în cazul când nu s'ar găsi în posesiunea părțului, să poată cere anularea ei, fiind o obligațiune lipsită de cauză și în conf. cu art. 966 c. civ. o obligațiune fără cauză sau bazată pe o cauză falsă, nu poate avea nici un efect.

În cazul acesta, nu este local a se face aplicațiunea art. 354 și urm. cod. com., care reglementează modalitățile necesare ce trebuiesc îndeplinite, nu de debitor, ci de proprietarul unei cambii pierdute sau sustrate.

Nu se poate obiecta că pe calea aceasta s'ar putea eluda de către debitor, dispozițiunile exprese, ale art. 349 c. com. și astfel în modul acesta indirect s'ar ajunge la rezultatul să se paralizeze mersul rapid al acțiunei cambiale, pentru motivul că aceste două acțiuni sunt cu totul independente și ca atare, conexarea unei acțiuni cambiale cu o acțiune în anulare sau de restituirea cambiei, este inadmisibilă, nefiind o excepțiune lichidă, exigibilă și de o grabnică soluție și dacă nu este întemeiată pe o probă scrisă.

Din toate aceste, rezultă că deși după art. 349 c. com. dovada cu martori este inadmisibilă în acțiunea cambială, afară de anumite cazuri, totuși, în anularea unei cambii, sau restituirea ei pe motiv de achitare, această acțiune ne mai fiind cambială, s'a pot admite, pentru dovedirea acestei acțiuni, toate mijloacele de probațiune prevăzute de codul comercial, fără ca prin aceasta să se violeze art. 46, 55, 277, 318 și 349 cod. com.

Este drept că art. 318 c. com. prevede cum se face dovada plății cambiei, care trebuie să poarte adevărul făcută de posesorul cambiei pe însăși cambia achitată, dar această dovadă trebuie să o facă debitorul cambial numai în cazul când ridică excepțiunea conform art. 349 c. com. într-o acțiune cambială, iar nu și în cazul unei acțiuni introduse pe calea dreptului comun, care ne mai fiind cambială, nu mai poate fi guvernată de legea cambială.

În acest sens s'a pronunțat și Înalta Curte de Casație s. III la 23 Noembrie 1927 prin decizia Nr. 955. (Dos. No. 1266 din 1927).

Având în vedere că apelantul, în subsidiar, a cerut să i se admită contra probă cu martori spre a dovedi că n'a fost achitată cambia, la care intimatul nu se opune.

Având în vedere că probatoriul cerut este admisibil:

Pentru aceste motive, redactate de d-l jude P. N. Ionescu, Tribunalul, în majoritate, admite apelantului contra probă cu martori.

(ss) Traian Armencea, Petru N. Ionescu.

Grefier, (ss) Botez.

OPINIE.

Subsemnatul sunt de părere a se admite apelul și a se respinge acțiunea intentată de Alex. Surdu contra lui R. R. Oțeleanu, pentru restituirea unei cambii în valoare de lei, 20.520 scăzută la 1 Mai 1928.

Motive:

Se constată, în fapt, că la 25 Noembrie 1929, cu petiția înregistrată la Nr. 4950, Alex. Surdu, cheamă în judecata judecătoriei mixte Brăila, pe R. R. Oțeleanu, cerând ca acesta din urmă să fie obligat a-i restitui o cambie în valoare de 20.520 lei cu scadența la 1 Mai 1928.

Reclamantul, în dovedirea acțiunei sale, propune interogatorul părțului și martori susținând că a achitat această cambie pe care a lăsat-o însă, în mâna părțului fără a lua o dovadă scrisă de plată, iar acesta în loc să i-o restituie îi cere din nou plata ei cu osebuită acțiune cambială.

La interogatorul luat părțului în ședința dela 25 Decem-

brie 1929, acesta neagă a fi primit acoperirea cambiei, în aceeași ședință, prima instanță admite reclamantului și proba cu martori pe care o administrează pe loc și, motivând în sensul celor arătate de martorul ascultat, admite acțiunea și obligă pe R. R. Oțeleanu să restituie reclamantului cambia cerută prin acțiune.

Împotriva acestei hotărâri, Oțeleanu face apelul de față.

Din actele dosarului rezultă că acțiunea a fost intentată de Alex. Surdu după ce fusese chemat în judecată cambială de apelantul Oțeleanu pentru plata cambiei a cărei restituire se cere.

Urmează a se stabili, în drept, dacă părțul în acțiunea cambială poate cere pe calca unei acțiuni de drept comun restituirea cambiei la a cărei plată este ținut și ce anume dovezi poate aduce în sprijinul afirmațiunei sale că a plătit cambia.

Este evident și acest lucru nu este și nu poate fi contestat că în instanța cambială el nu poate opune reclamantului, conform art. 349 c. com., decât excepțiuni personale, de grabnică soluție și întemeiate pe probe scrise.

Este tot atât de evident, însă, că nici pe calea unei separate acțiuni nu poate dovedi cu alte probe decât cele arătate mai sus, că a achitat cambia. O asemenea acțiune, ori cât de separată ar fi, este și rămâne tot o acțiune cambială, deoarece ținde a evita plata cambiei și nici de cum anularea ei pentru vreun viciu de consimțământ.

Legiuitorul a creat un regim special acțiunilor cambiale, având în vedere importanța acestor efecte de comerț a căror manire este să asigure creditul și deci circulația averii. În interesul siguranței operațiilor comerciale, rapidității și punctualității lor, cum și în vederea calităților pe care legea le-a atribuit cambiei, art. 349 c. com. oprește pe debitor de a opune posesorului cambiei alte excepțiuni de cât cele personale, de grabnică soluție și întemeiate pe o probă scrisă. Această îngădire în ce privește plata poliței este de fond și nu de formă, de aceea debitorul nu o poate eluda alergând la calea dreptului comun și încercând a dovedi cu alte probe, ceea ce pârît, în acțiunea cambială nu o putea face. Altfel, disp. art. 349 c. com. ar rămâne platonice.

Plata cambiei, fiind un mod de stingere a obligațiunei cambiale, nu poate fi propusă decât în instanța cambială, atât timp cât nu se contestă validitatea titlului și nu se afirmă că a fost smulșă prin fraudă sau violență. Iar ca mijloc de dovadă, debitorul nu va putea opune decât o probă strisă conform art. 318 cod. com.

Chiar dacă, prin imposibil s'ar admite că debitorul poate dovedi prin o acțiune aparte, de drept comun, că a plătit cambia, nici în această acțiune nu va putea fi primit a face această acțiune cu martori și interogator de oarece, conform art. 55 c. com. proba aceasta nu este admisibilă decât în cazurile în cari și codul civil o admite.

În speță, obligațiunea ce se pretinde a fi stinsă prin plată întrece valoarea de 150 lei, așa că și în această ipoteză, proba interogatorului și cea testimonială este inadmisibilă căci art. 388 c. com. cere ca plata cambiei să fie constatată prin înscris. Acțiunea intimatului apare așa dar ca o încercare de a evita plata cambiei ajunsă la scadență, plată ce i s'a cerut prin acțiunea cambială intentată de apelant. Ea este inadmisibilă, în drept, căci din moment ce debitorul intimat recunoaște validitatea cambiei, nu va putea opri a se vedea obligat la plata ei în acțiunea cambială și atunci cambia i se va restitui fără nici o opunere, iar el nici nu cere altceva.

Pentru aceste motive suntem de părere a se admite apelul lui R. R. Oțeleanu și a se respinge ca nefondată acțiunea ce i s'a intentat de Alex. Surdu.

Președinte, (ss) I. Manoliu.

TRIBUNALUL Ilfov S. I. C. C

Audiența din 9 Iulie 1931

Președinția d-lui RADU DIMIU, judecător

Ing. Gr. Stavăr cu Minist. de Finanțe

Sentința Civilă No. 795

Daune de război. Caracterul și plata lor.

1. Românii trebuie să fie egali în fața sarcinilor publice (art. 8 al. II constit.) și solidari în obligațiunile cu caracter național sau patrimonial pe care le au.

Războiul fiind un fapt național, constituind una din manifestațiile extreme ale vieții de Stat, pagubele pricinuite prin acest fapt sunt considerate ca sarcini publice cari trebuiesc egal suportate de naționali, iar dacă unii din aceștia, prin forța împrejurărilor au suferit mai mult decât ceilalți din această pricină, având drept a li se restituie acest plus de daune ce au suferit, principial pot formula pretențiuni de despăgubire dela colectivitate constituită în Stat. (Art. 8 al. II const.).

2. Executarea convențiunilor diplomatice cari statuază asupra despăgubirilor de război, este lăsată în atributul suveran al Statului, constituind un act de guvernământ pe care puterea judecătorească nu poate să-l judece. (Art. 2 al. II l. contenc. ad-tiv.).

3. Dreptul născut al dăunatului de război de a fi despăgubit de pagubele suferite, având acțiunea ce-i corespunde împiedecată a fi valorificată până la noi dispoziții legislative, se consideră ca un drept imperfect, care poate avea o executare voluntară din partea Statului debitor, dar nu poate fi investit cu acțiune.

4. Daunele de război cuvenite țării, cuprinzând atât daunele propriu zise pricinuite particularilor și Statului, cât și problema datorităilor interaliate derivând din război, însemnează că delegații țării au încheiat convențiile internaționale în interesul colectivității, iar încheierea unor asemenea convențiuni se consideră ca act de guvernământ.

5. Reprezentanții Statului la conferințele internaționale nu pot fi considerați că au făcut vre-o gestiune de afaceri pentru naționali.

Tribunalul,

Asupra prezentei acțiuni prin care Ing. Grigore G. Stavăr, din București, str. Francmazonă No. 16, cheamă în judecată Ministerul de finanțe București, spre a-i plăti suma de lei 659.900 lei, drept daune de război.

Având în vedere susținerile părților, actele și lucrările dela dosar.

Având în vedere că reclamantul prezintă în sprijinul cererii sale mai multe hotărâri ale comisiunilor pentru stabilirea daunelor de război, și se întemeiază pe recunoașterile parțiale făcute de către reprezentanții legali ai Ministerului de finanțe la interogatoriul ce li s'a comunicat.

Având în vedere că în drept, se susține că Ministerul de finanțe a îndeplinit o gestiune de afaceri, deoarece s'a prezentat la conferințele Internaționale prin delegații săi sprijinindu-se pe rezultatul comisiunilor de evaluare a pagubelor particulare și tratând gestiunea despăgubirilor de război, dela stat la stat, i s'a recunoscut și achitat sume aferente pe cari urmează a le plăti dăunaților particulari și că în orice caz, acest Minister a lucrat în baza unui mandat tacit, ce-l avea dela particularii dăunați, cărora acum urmează a le plăti cotele respective

Având în vedere că este de principiu ca românii să fie egali în fața sarcinilor publice (conf. art. 8 al. 2 Constituție) și solidari în obligațiunile cu caracter național sau patrimonial, pe care le au.

Că, războiul fiind un fapt național, constituind una din ma-

nifestațiile extreme și adesea silite, ale vieții de stat, pierderile și pagubele pricinuite prin acest fapt, sunt considerate ca sarcini publice cari trebuiesc egal suportate de naționali.

Că însă dacă unii dintre aceștia prin forța împrejurărilor au suportat mai mult decât ceilalți, pagube pricinuite prin faptul războiului, având drept a li se restituie acest plus de daune ce au suferit, principial, pot formula pretențiuni de despăgubire dela colectivitatea constituită în Stat.

Că, dealtfel, legiuitorul român a admis aceste principii care provin din legea fundamentală și echitatea socială, deoarece în urma războiului dela 1916—1918, care a pricinuit daune, în numeroase rânduri a proclamat principiul restituirii daunelor sub ideea de „drept” a cărei exercitare urmează a fi consacrată (conf. legii despăg. război din 17 Oct. 1918, exp. de motive și raport anulată de guvernul următor, pe considerații de ordin politic; art. 1 și 12 „vor pierde dreptul”. Decret-lege din 21 Decembrie 1918; Decret-lege din 28 Aprilie 1919; lege din 28 Iulie 1921);

Că însăși instituirea comisiunilor de stabilire a daunelor particulare, este o recunoaștere implicită pe care Statul legiuitor o face că asemenea daune de război vor trebui restituite în condițiuni ce urmează a se fixa.

Având în vedere că prin art. 13 decret lege din 28 Aprilie 1929, se stabilește că lichidarea pagubelor de război se va hotărî ulterior prin noi dispozițiuni legale în raport cu hotărârile conferinței de pace.

Că în această privință, s'au dus diferite tratative prin conferințe internaționale, începând cu tratatele de pace din 1918 și terminând cu conferința dela Haga și Paris din 1930, încheindu-se acorduri și convențiuni diplomatice cari statuază asupra despăgubirilor de război.

Că însă, executarea unor asemenea convențiuni diplomatice așa cum de altfel s'a arătat prin art. 13 din menționatul decret lege, este lăsată în atributul suveran al Statului, constituind un act de guvernământ pe care puterea judecătorească nu are căderea să-l judece (art. 2 al. 2 legea contenciosului ad-tiv).

Că, astfel, dreptul născut al dăunatului de război de a fi despăgubit de pagubele suferite, având acțiunea ce-i corespunde, împiedecată a fi valorificată, până la noi dispoziții legislative, urmează a fi considerat ca un drept imperfect, care poate avea o executare voluntară din partea statului debitor, dar nu poate fi investit cu acțiune.

Având în vedere că reclamantul invoacă gestiunea de afaceri ce a săvârșit Statul român, prezentându-se la conferințele internaționale prin delegații săi și sprijinindu-se pe evaluările pagubelor particulare, spre a-i se recunoaște despăgubiri și mandatul tacit ce-l avea dela particularii dăunați a le susține interesele.

Având în vedere că din examinarea acordurilor încheiate între state, (cfr. și expunerea făcută de Ministerul de externe în adunarea deputaților la 14 Februarie 1930), se constată că daunele de război cuvenite țării cuprind atât daunele propriu zise pricinuite particularilor și Statului, cât și problema datorităilor interaliate derivând din război.

Că astfel fiind, delegații țării au condus tratative nu pentru vreunul sau mai mulți particulari, ci în interesul colectivității și numai între state, iar încheierea unor asemenea convențiuni se consideră ca acte de guvernământ cu singura sancțiune a responsabilității pentru culpa determinată, a celor ce au reprezentat Statul.

Că prin urmare, o asemenea manifestare a Statului nu este o gestiune de afaceri și nici mandatul ce-l are dela anumiți particulari, ci constituie una din manifestările sale, în relațiile internaționale, care nu poate fi censurată.

Că, chiar dacă s'ar discuta în abstract, reprezentanții Statului la conferința internațională nu au susținut interesele particularilor fără știrea acestora, când s'a întemeiat ca do-

cumentare și pe hotărâri de-ale lor pentru evaluarea daunelor și astfel nu se poate considera că au făcut o gestiune de afaceri conform art. 987 cod. civil.

Că, deasemeni, discutând în abstract, nu se dovedește nici mandatul pe care reclamantul îl invoacă, în condițiile lui.

Că prin consecință, acțiunea reclamantului dăunată de război, urmează a se respinge ca nefondată.

Pentru aceste motive redactate de d-l judecător Radu Dimiu, Tribunalul respinge ca nefondată acțiunea.

(ss) R. Dimiu, N. Beldie. Grefier (ss) St. M. Popescu.

NOTĂ. — Sentința Tribunalului Ilfov readuce problema daunelor de război pe planul actualității într'un cadru deosebit de nou și interesant. Pentru a se asigura echilibrul bugetar, problema daunelor de război a rămas și astăzi, după 12 ani dela încetarea ostilităților, fără nici o soluțiune.

Nu se poate totuși susține că, sacrificând pe dăunații de război și neîndeplinind o obligațiune de o înaltă moralitate socială, am ajuns cel puțin la normalizarea condițiilor de viață economică. Cu gospodăriile și industriile încă nerefăcute, cu averea particulară cumplit pustiită, bugetele noastre sunt astăzi mai deficitare ca oricând.

Dar alături de aspectul ei economic problema daunelor de război interesează mai ales pentru efortul jurisprudențial și doctrinal ce s'a realizat în căutarea unei justificări științifice.

Daunele de război în doctrina și jurisprudența franceză.

Doctrina și jurisprudența franceză din secolul trecut și tot începutul acestui secol au fost de acord să considere Statul iresponsabil de daunele produse de război particularilor (1).

Statul nu era socotit legat de nici un fel de obligațiune față de sinistrații de război. Dacă se acordau totuși anumite subside, ele nu creiau nici un drept dăunaților. Considerate ca simple ajutoare, aceste subsidii erau lăsate la aprecierea și mărinimia Statului.

Totuși legiuitorii celor dintâi ani ai revoluției de la 1789 profesaseră o altă doctrină. Așa un decret din 11 August 1792, privind indemnizarea cetățenilor cari suferiseră daune în timpul războiului, stabilea principiul desdăunării integrale (2). Că-

teva luni mai târziu decretul din 27 Februarie 1793, opera Convențiunei, fixează și precizează, de astădată fără rezerve, principiul formulat dar neaplicat de decretul anterior. Cetățenii dăunați de război urmau să fie despăgubiți integral din avutul comun.

Directoratul rupe însă, cu această concepție generoasă. Legea din 19 Vendémaire anul VI, substituie ideii de obligațiune națională față de sinistrații de război, ideia de ajutor lăsat la aprecierea generozității publice. Războiul este asimilat cu inundația, incendiu, epidemiile, etc. Daunele de război sunt așezate în aceeași categorie cu daunele produse de flagele. Statul nu poate fi făcut răspunzător pentru aceste cazuri de forță majoră.

De aici încolo ideia de ofrandă publică este adoptată, în mod constant, de doctrină și jurisprudență. Legile din 28 Aprilie 1816 și 6 Septembrie 1871 nu fac decât să aplice această concepție.

Trei principii au justificat această concepție de ofrandă publică care au guvernat un timp materia noastră :

a) Principiul iresponsabilității Statului în ce privește exercițiul puterii publice.

b) Teoria actelor de guvernământ, și

c) Principiul că forța majoră sau cazurile fortuite exclud orice fel de responsabilitate (3).

Ideia responsabilității Statului este o cucerire a doctrinei moderne. Mult timp, însă, nu s'a putut concepe o responsabilitate a suveranității/ Responsabilitatea se sprijină pe existența culpei. Culpă presupune violarea unui drept. Ori Statul care face dreptul nu-l poate viola. De aceea chiar în perioada revoluționară când teoriile individualiste dominau opera legislativă, nu se găsește decât un singur text care vorbește de responsabilitatea Statului (4).

Teoria actelor de guvernământ a dominat, ca și teoria iresponsabilității Statului, doctrina și juris-

August 1792 prevede însă că este necesar „a se proporționa indemnizarea la nevoile și resursele individuale pe care Tezaurul public va permite să se acorde“.

Jèze (Indemnité integrale pour faits de guerre. Revue de Droit public 1915 p. 5) remarcă, cu drept cuvânt, că acest corectiv anulează consecințele firești ale principiului egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice.

Jèze op. cit. p. 68; H. Berthélemy Traité de Droit administratif ed. 1930 p. 461; Louis Roland: La loi du 17 Avril 1919, Revue de Droit public, 1919, p. 367; Nèzard Traité de Droit Public IV ed. p. 429.

4) Art. 117 din Declarațiunea drepturilor omului din 1789 privitor la indemnizarea exproprierii pentru utilitate publică. Acest articol deschide calea unei largiri a ideii de responsabilitate a Statului. Evoluția acestei idei a fost însă, înceată. Până târziu principiul iresponsabilității Statului, cu excepția celor câteva breșe făcute în cursul secolului trecut, a stăpânit întreaga materie a dreptului public. (Vezi Duguil, Traité de Droit constitutionnel 1923, ed. II, T. III, pag. 429).

1) Laferrière, Traité de juridiction administrative ed. II, p. 65, T. II; Ducrocq, Cours de Droit administratif ed. VII, T. II, p. 344.

2) „Vorbind a da națiunelor străine — spune acest decret — cea dintâiu pildă de fraternitate ce unește cetățenii unui popor liber și a face să se suporte de către toți componenții corpului social dauna cauzată unuia din membrii săi“.

Astfel decretul din 11 August 1792 situiază problema daunelor de război pe principiul adoptat astăzi de doctrină și jurisprudența franceză: al egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice: Câteva rânduri mai jos decretul din 11

prudența în tot cursul secolului trecut. Orice act de natură politică sau inspirat de un mobil politic, era socotit act de guvernământ și deci nesusceptibil de a fi atacat în Contencios. Ori faptele de război au fost totdeauna considerate acte de guvernământ atât după mobilul cât și după natura lor, în măsura în care aceste fapte s'au făcut necesare pentru apărarea națională. În consecință sinistratul de război nu putea face să i se recunoască de către justiție vre-un drept la despăgubiri prilejuite de fapte de război.

În ce privește principiul iresponsabilității pentru cazurile fortuite sau de forță majoră se explică prin tendința, care a stăpânit și mai stăpânește în parte doctrina și jurisprudența administrativă de a aplica în materia dreptului public principii împrumutate din dreptul privat.

După războiul din 1870—71 jurisprudența Consiliului de Stat, a început să încline spre un sistem mai conciliant. S'a admis astfel să se facă distincție între daunele de război voluntare, pentru care s'a recunoscut un drept de indemnizare (5) și daunele așa zise involuntare.

Concretizând datele jurisprudențiale, Gaston Jéze socotește că soluțiile la care a ajuns Consiliul de Stat și a rămas constant până în ajunul războiului din 1914, se pot rezuma la trei:

a) Nici un fel de indemnitate pentru pagubele care provin dela inamic (afară de cazurile pe care le-am analizat mai sus).

b) Nici un fel de indemnitate pentru pagubele produse de autoritățile naționale, atunci când aceste pagube sunt o consecință necesară și imperioasă a luptei. Ceace se acordă în acest caz este numai, cu titlul de ofrandă, de ajutor lăsat la largă apreciere a Statului.

c) Și în sfârșit se acordă o indemnitate pentru

5) Daunele voluntare au fost definite de Thiers care răspunzând unui deputat ce pretindea să se procedeze la despăgubirea tuturor daunelor de război, fără distincție, a ținut să declare că „Statul nu indemnizează niciodată întâmplările neprevăzute, ale războiului, el nu despăgubește decât daunele voluntare, intenționate, reflectate, provocate de o autoritate națională”.

Pentru o anumită categorie de daune de război, jurisprudența judiciară franceză a recunoscut însă formal, după 1870, dreptul sinistratului la despăgubiri și anume pentru rechizițiunile efectuate de autoritățile inamice, (vezi: lucrarea noastră: *L'Enrichissement sans cause en droit administratif*, Paris 1950) Justificarea acestei jurisprudențe nu se sprijinea însă pe principiile care vor inspira mai târziu legislația franceză după 1914, ci pe principiile îmbogățirii fără cauză.

Astfel locuitorul a căror bunuri au fost rechiziționate de autoritățile inamice era presupus că a achitat, în acest mod, o sarcină ce incumba comunei, potrivit regulilor internaționale de război. *Fauchille*, *Traité de Droit international* 1921, T. 2, 1147; *Bonifils* 1905, 1255 p. 686; *Rivier* *Principes du droit des gens* 1896, T. 2, p. 324).

pagubele produse de autoritățile naționale, dacă aceste pagube nu sunt o consecință directă a luptei (6).

Deși jurisprudența Consiliului de Stat rămâne constantă în menținerea acestor soluții, principiile care le justifică pierd însă din ce în ce terenul, atât în ultimii ani ai secolului trecut, cât și tot începutul secolului nostru.

Astfel teoria iresponsabilității Statului este aspru combătută. Alături de responsabilitatea subiectivă își face loc teoria responsabilității obiective (7).

Ori, cât timp teoria responsabilității se baza exclusiv pe existența culpei, iresponsabilitatea Statului nu se putea concepe decât în cadrul acestei idei. Teoria responsabilității obiective bazată pe riscul social ruinează astfel principiul iresponsabilității Statului. Sub lumina acestei teorii, responsabilitatea Statului se impune ca o consecință logică, cu atât mai mult cu cât principiul responsabilității pentru risc găsește o aplicare mai largă și mai adecvată în materia persoanelor morale. „În raporturile dintre doi indivizi — spune *Duguit* (8), nu e loc pentru responsabilitatea obiectivă”. Dealtfel atunci când s'a făcut aplicațiunea acestei teorii în dreptul privat, ea nu s'a efectuat decât în raporturile dintre persoanele fizice și persoanele morale (de pildă la accidente de muncă). „Teoria riscului — spune *Henri Lalou* (9) — nu se concepe, după noi, decât pentru întreprinderile creând riscurile extraordinare cum e Statul care declară războiul, care împarte dreptatea, care asumă sarcina poliției și a serviciilor publice, sau cum sunt marile industrii” (10).

Alături de teoria iresponsabilității Statului teoria actelor de guvernământ este din ce în ce mai restrâns aplicată.

Din enumerarea lui *Laferrière*, executarea și interpretarea tratatelor internaționale nu mai scapă în întregime de sub controlul Consiliului de

6) *Jaze*, op. cit. pag. 71.

7) *Salieilles*, *Les accidents du travail* 1897; nota în *D. P.* 1897, t. 435; *Josserand*, *La responsabilité de fait des choses* 1897; *L'abus du droit* 1907; nota în *D. P.* 1900, 2, 289; *Planiol*, *Revue critique* 1909; *G. Ripert*, *La règle morale dans les obligations civiles*, ed. II, p. 212; *H. Lalou*, *La responsabilité civile* 1928, p. 42 și urm.; *Planiol* și *Ripert*, *Traité pratique de droit civil français*, V. VI, 1950, p. 661 și urm.; *P. Negulescu*, *Drept ad-tiv*, v. I, 1925, p. 158.

8) *Duguit*, op. cit. v. III, p. 435; vezi și *G. Ripert*, op. cit. p. 212 și urm.

9) *Henri Lalou*, op. cit. p. 38.

10) După *Duguit* responsabilitatea Statului se sprijină „pe ideea unei asigurări sociale suportate de avutul colectiv în profitul celui care suferă un prejudiciu provenind din funcționarea serviciului public” (op. cit. p. 435).

Stat (11); iar raporturile guvernului cu parlamentul sunt determinate de Constituție (12).

Astfel încă în ajunul marelui război se formase o ambianță doctrinară și jurisprudențială favorabilă unei transformări integrale a sistemului de despăgubiri pentru daunele de război, sau mai exact, favorabilă unei reveniri la principiile proclamate de Convențiune în decretul de la 11 August 1793.

Intr'adevăr nu mult după declararea războiului, cu prilejul votării unor deschideri de credite extraordinare, Parlamentul francez declară solemn că îndemnizarea cetățenilor pentru daunele suferite în timpul și din cauza războiului constituie un drept pentru dăunat (13).

Câțiva ani mai târziu, după ce ostilitățile încetară, Parlamentul francez votă legea dela 17 Aprilie 1919 menită să revoluționeze întreg sistemul juridic al daunelor de război.

Legea din 17 Aprilie 1919 începe prin a proclama categoric cele două mari principii ce vor sta la baza îndemnizării pentru pagubele de război:

a) Egalitatea cetățenilor în fața sarcinilor publice;

b) Solidaritatea națională.

Ca o consecință directă și imediată a aplicării acestor principii, legea prevede în art. 2, al. 1, că daunele materiale și direct cauzate de război bunurilor imobiliare sau mobiliare „dau dreptul” la reparațiunea lor integrală.

Idea de egalitate a cetățenilor în fața sarcinilor publice nu este, în fond, decât consacrară principiului responsabilității obiective (14). În ce privește principiul solidarității, el implică ideea de interdependență dintre indivizi aparținând aceluiaș corp social. În cadrul ideii naționale, solidaritatea impune individului să contribuie la repararea daunelor de război pentru a se remedia astfel situațiunea generală a țării. Un Stat se resimte profund atunci când regiuni întregi sunt distruse și rămân inapte producțiunii. Fatal criza se resfrânge asupra colectivității a cărei interese se gă-

sesc lezate. Un efort general de reconstrucție dă rezultate infinit mai palpabile decât o serie nesfârșită de bugete perfect echilibrate (15).

Se știe că Franța nu s'a mărginit să voteze legea dela 17 Aprilie 1919. A și aplicat-o. Gospodăriile distruse sunt astăzi restaurate, industriile repuse în funcțiune și buna stare a țării restabilită în condițiuni inegalabile (16).

Daunele de război în legislația, doctrina și jurisprudența română.

Jurisprudența noastră a urmat până la războiul din 1914 acelaș traseu. Cele câteva deciziuni date în acțiunile intentate contra Statului român după 1877 formulează — tot așa de categoric ca și jurisprudența din acel timp în Franța — principiul iresponsabilității Statului.

„Considerând — spune Tribunalul Ilfov s. I din 24 Noembrie 1880 (17), că principiile de drept civil invocate de reclamant în susținerea cererii, adică că cel ce a cauzat o daună e dator să o repare și că nimeni nu se poate înavuți în dauna altuia, nu sunt aplicabile Statului...”

Tribunalul Ilfov făcea însă o distincție ce decurgea direct din faptul că războiul nostru de la 1877 fusese purtat pe teritoriu străin și anume că „faptele imputabile armatelor române în timpul ultimului război contra Turciei, chiar de ar fi probate, ele nu pot intra decât în domeniul dreptului public extern și ca atare ele pot face cel mult unei corespondențe diplomatice” (18).

Războiul dela 1916 a pus brutal în discuție problema daunelor de război. Opera legislativă din Franța, declarațiunile făcute de diferite personalități

15) Pentru tot ce privește modalitățile de plată a daunelor a se vedea textul legii.

16) În afară de lucrările citate se mai pot consulta în această materie: *Joseph Berthélemy*, Le principe de la réparation intégrale de dommages de guerre 1915; *Hauriou*: Note sur le principe et l'étendue du droit à l'indemnité pour les victimes des dommages de guerre, 1915; *Larnaude* Réparation des dommages de guerre 1915; *Michoud* La jurisprudence administrative sur le problème des dommages de guerre 1915; *J. Renard* La nature juridique de l'indemnité des dommages de guerre. (Revue de droit Public 1920). *Paul Duez*, Théorie générale de la responsabilité (Rev. de droit public 1922). *Pierre Forget* Notion juridique de l'aviation 1915; *Felix Moreau*: Le décret du 4 Février 1915; *H. Berthélemy*: Procédure des actions en Réparation 1915; *A. Welss*, La réparation des dommages causés par la guerre au p. d. vue du droit international; *Carré de Malberg*, Le fondement du principe des réparations dues aux demandeurs. *A. Wahl*, Le dommage indirect de la guerre 1915. (Cea mai mare parte din aceste lucrări sunt conferințe ținute sub patronajul comitetului național de acțiune pentru repararea integrală a daunelor de război).

17) Dreptul 4 /80.

18) În acelaș sens: Ap. Buc. III, 24 Octombrie 1881, Dreptul, p. 85 din 1881.

11) Vezi lucrarea noastră Tratatul internațional și actele de guvernământ 131, apărută în „Biblioteca Institutului de științe administrative” no. 59.

12) *H. Berthélemy*, op. cit. p. 155.

13) „Înlăturând, spunea Viviani președintele din acel timp al Consiliului de miniștri, forma de ajutor care înseamnă favoare, Statul proclamă el însuși dreptul la reparațiune în profitul acelor care au fost victime de război în bunurile lor. El însuși va îndeplini datoria sa în limitele cele mai largi ce le-ar putea permite resursele financiare ale țării.” (cit. de *L. Rolland* în op. cit p. 386). 666 666

14) „Activitatea Statului, spune *Duguil* (op. cit p. 598) se exercită în interesul colectivității întregi; sarcinile care le antrenează nu trebuiesc să apese mai greu pe unii decât pe alții.

în Parlamentul francez, au avut darul să provoace în doctrina noastră un curent favorabil sistemului adoptat în Franța (19).

Legislația noastră a sacrificat însă principiul necesităților de moment. E drept că și în Parlamentul nostru s'au produs câteva declarațiuni sentimentale cu rezonanțe tremolate. Totul s'a redus aici. Nu s'a proclamat categoric în nici un text de lege, decret sau regulament existența unui drept al dăunatului de război la despăgubiri. Legiuitorul nostru de o prudență explicabilă, s'a menținut în cadrul strict al unei indemnizări legate de ideea de ofrandă publică, de favoare.

Cea dintâi deciziune ministerială apare imediat după bombardamentele aeriene. Deciziunea poartă data de 21 Septembrie 1916, (No. 58021 Mon. Of. 139—22 Septembrie 1916) și institue comisii de constatare a pagubelor produse de bombardamentele avioanelor inamice.

Legea din 7 Octombrie 1918 (Mon. Of. No. 159 din 7 Octombrie 1918 reglementează pentru prima dată modalitățile de plată a daunelor de război. Legiuitorul se ferește să facă, explicit, vre-o declarație de principii. Nimic din elanul și generozitatea legiuitorului francez care animă legea din 17 Aprilie 1919. Articolul prim fixează comisunile de judecată-constatare; iar art. 3 specifică ce anume daune sunt despăgubite. Ceeace merită însă a fi subliniat este că art. 13 dă deciziunilor definitive ale comisunilor *un efect de sentință judecătorească*. Iată într'adevăr cum se exprimă legiuitorul în acest text: „Indată ce deciziunea co-

misiunei de apel va rămâne definitivă Ministerul de Finanțe va plăti despăgubirea acordată”.

Celelalte articole stabilesc modul în care va fi distribuite indemnizările (20).

Această lege a fost însă anulată prin decretul-lege No. 3273 din 6 Noembrie 1918. Urmează în sfârșit alte două decrete-lege (No. 3795 M. Of. 221 din 2 Decembrie 1918 — No. 368 M. Of. din 29 Ianuarie 1919), cari păstrând același mutism în ce privește principiile ce stau la baza distribuirii indemnizărilor pentru daunele de război se mărginesc la simple reglementări.

Cu decretul-lege din 30 Aprilie 1919 (M. Of. 30 Aprilie 1930), intenția legiuitorului este definitiv descoperită. Hotărârile comisunelor nu mai au caracterul de sentință judecătorească. Art. 13 din acest decret desinvestește categoric hotărârile comisunelor de orice autoritate stabilind că deciziunile acestor comisii nu prevăd nici o obligațiune de plată, chestiunea lichidării urmând a fi soluționată de o altă lege.

Ultima lege în această materie, poartă data de 23 Iulie 1921. O întreagă serie de măsuri sunt prevăzute pentru lichidarea datoriilor de război. Legea însă nu a fost aplicată dat fiind că înfăptuirea ei era legată de realizarea unui sistem nou de impozit — impozitul progresiv pe avere — care nu a mai fost aplicat (21). De reținut din această lege este art. 3 care în al. 1 prevede că constatările făcute de comisunile de evaluare nu constituie creanțe decât în măsura în care Statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri; iar în al. 2 al aceluiaș text se precizează că Statul vine în ajutor cu 3 miliarde lei pentru indemnizarea dăunatilor.

Art. 3 al. 2 din această lege nu face deci decât să consacre în termeni expliciți ideea de ofrandă publică, înlăturându-se definitiv principiile legiferate și aplicate în Franța și proclamate grandilocvent în expunerea de motive ce întovărășea decretul nostru de lege din 7 Octombrie 1918 și despre care am vorbit mai sus.

Statul va hotări astfel singur, la o dată pe care o va fixa, când va crede de cuviință, lichidarea daunelor de război...

După o asemenea legislație în care Parlamentul

19) Ionescu-Dolj, Responsabilitatea juridică a Statului și a comunelor pentru faptele de război 1918. *Corneliu Botez*: Responsabilitatea Statului și noua concepție a reparațiunilor pagubelor de război (Arhiva socială anul I 1920). *P. Negulescu*, Tratat de drept administrativ v. I. p. 459; *Anibal Teodorescu*, Tratat de Drept administrativ ed. III. vol. I. p. 466 și urm.; *G. Alexianu*, Răspunderea puterii publice, 1926 p. 21 și urm.; *Onișor*, Tratat de Drept administrativ; *Paul Sterian*, La Roumanie et la réparation de dommages de guerre, Paris, 1929;

Note jurisprudențiale: *Al. Cerban*, notă în *Curierul Judiciar* 1925, p. 220. *E. Decusară* în *Curierul Judiciar* 1922, p. 27; *Al. Cerban*, în *Curierul Judiciar* 1924, p. 456; *Eugen Petit* în *Jurisprudența Generală* 1926, p. 714. Distinsul magistrat ieșan are însă despre principiul solidarității sociale o concepție ce se depărtează mult de înțelesul real al cuvântului „Solidaritatea socială, spune d. *Eugen Petit*, cere într'adevăr ca cetățeanul lezat să fie despăgubit din avutul comun al tuturor cu condițiunea însă ca atât paguba suferită cât și culpa, să fie perfect dovedită”. Doyada culpei pe care o pretinde d. *Petit* ruinează întreaga concepție a solidarității naționale așa cum a fost înțeleasă aplicată de doctrină, jurisprudența și legislația franceză. După cum aplicarea strictă a principiilor de drept privat în dreptul public alterează însăși fondul dreptului.

A se vedea încă: *D. Alexandresco*, notă în *Pandectele Române* II, 119; *Constant Ionescu*, notă în *Pandectele Române*, I, 84.

20) Pe cât de strâns și de prudent s'a arătat legiuitorul în acest decret-lege, pe atât de generos și larg a fost, în schimb, în expunerea de motive. „Soluția adoptată de comitetul delegaților și aprobată de guvern, spune legiuitorul în expunerea de motive, se bazează pe principiul egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice care este una din aplicațiunile cele mai elocvente ale solidarității sociale. Plecați dela adevarul netăgăduit că războiul este un fapt național, cea mai înaltă manifestare a vieții de Stat, am admis în mod logic că sarcinile trebuiesc suportate de tot poporul”.

21) *Anibal Teodorescu*, op. cit. p. 474.

a fost preocupat mai mult de imperativele bugetare și mai puțin de cele economice și morale, jurisprudența noastră s'ar fi putut limita în codul strict al textelor pozitive de lege.

De altfel Curtea de Casație a inaugurat proce-sele privind daunele de război cu o deciziune care se mărginește la o interpretare literală a textelor (22). În speță e vorba de niște rechizițiuni efectuate dar neplătite de armatele inamice ocupante.

După ce constată că Statul român nu e responsabil pentru rechizițiile făcute de o armată inamică, responsabil fiind numai Statul căreia aparține acea armată, recunoaște că „motive de cel mai mare interes social” ar putea determina Statul la indemnizarea daunelor de război. Totuși Inalta Curte de Casație socotește că Statul român „rezervându-și dreptul de a stabili printr'o lege utilizată la plata daunelor de război, nu și-a luat obligațiunea de a despăgubi pe cei vătămați printr'o faptă de război”.

Credem, în primul loc, că se săvârșește o eroare grosieră când este declarat responsabil pentru rechizițiunile făcute de armatele inamice Statul căruia aparțin aceste armate. Responsabilitatea pentru daunele produse în timpul și din cauza războiului, indiferent dacă aceste daune sunt opera armatelor inamice sau naționale, o are față de sinistritații de război, numai Statul căruia îi aparțin dăunații.

Că există și o responsabilitate a Statului inamic — aceasta este incontestabil; numai că această responsabilitate operează dela Stat la Stat și în nici un caz dela Statul responsabil la cetățenii unui alt Stat; în al doilea rând nu instanțele judecătorești naționale pot constata existența responsabilității unui Stat străin. Constatarea responsabilității unui Stat față de alt Stat, pentru faptele de război, se face la masa verde a comisiilor diplomatice și, desigur, potrivit rezultatului final al conflictului armat.

În ce privește iresponsabilitatea Statului în această materie, Inalta Curte nu-și fixează atitudinea. Recunoaște totuși existența unui principiu social în baza căruia Statul ar trebui să despăgubească pe dăunații de război. Învoacă, însă, textul în baza căruia Statul nu e ținut să lichideze obligațiunea luată.

În general, nu recunoaștem în această deciziune nimic din transformările cari 'sau produs în ultimele decenii în dreptul public; și doar în acelaș an Parlamentul francez votase legea din 17 Aprilie 1919, și cu câțiva ani înainte aproape unanimitatea juriștilor străini subseriau la legiferarea drep-

tului dăunatului de război la despăgubirile cuvenite pentru pagubele produse.

Câțiva ani mai târziu Curtea de Casație aduce într'o decizie, ce merită o deosebită atenție, o notă de oarecare independență față de rigiditatea textelor din decretelor-legi amintite (23), deși în prima parte a acestei deciziuni Inalta Curte se menține pe linia tradițională a iresponsabilității Statului și a încadrării problemelor de drept public în cadrul principiilor de drept privat (23 bis). După Inalta Curte, lipsa culpei exonerează în aceeași măsură și pe individ și pe Stat. Statul nu poate fi făcut responsabil decât pentru daunele de război produse din culpa sa. Faptele de război cari constituiesc împrejurări de forță majoră exclud, prin ele însăși, orice idee de culpă și deci de responsabilitate. Inalta Curte stăruie astfel să rămână consecventă cu jurisprudența sa de acum cincizeci de ani când teoria responsabilității obiective, era abia enunțată și când se ignora principiul egalității și solidarității cetățenilor în fața sarcinilor publice.

Nota de independență o întâlnim însă în a doua parte a deciziei. Se știe că art. 13 din decretul de lege dela 330 Aprilie 1919 prevede că hotărârile comisiunilor de evaluare și constatare a daunelor de război nu constituiesc creanțe contra Statului decât atunci când Statul se va decide să le onoreze.

Întrebarea se puneă dacă, în acest caz, instanțele judecătorești mai pot fi sesizate și dacă, sesizate fiind, mai pot condamna Statul la plata celor datorate.

Inalta Curte răspunde categoric că instanțele judecătorești pot fi sesizate de victimele de război pentru că „decretele-legi regulamentând numai modul de constatare a pagubelor de război nu creiază nici o jurisdicție specială și nu atinge în nimic dreptul instanțelor judecătorești de a cerceta și judeca acțiunile relative la daunele provenite din cauza războiului”.

Că aceste comisii de evaluare nu sunt jurisdicții speciale reese din textul legii cari nu dă părților drept de recurs în Casație contra hotărârilor comisiunilor de evaluare (24). Ori neexistân nici o altă instanță judecătorească specială investită ca atare prin lege, instanțele de drept comun nu pot refuza să se sezeze de o acțiune în daune potrivit

23) Cas. I, 30 Noembrie 1925, *Curierul Judiciar* 1926, p. 545, *Pandectele Române* 1927, I, 84, cu o notă de Constant Ionescu.

23 bis) Vezi nota d-lui J. H. Vermeulen în *Pand. Române* 1927, III, p. 144, asupra inaplicabilității dispozițiilor de drept privat în dreptul public în materia responsabilității Statului.

24) C. Botez, op. cit.; Paul Sterian op. cit. p. 26; vezi și Cas. I, 28 Martie 1924, *Jurisprudența Generală* 1924 p. 728; Cas. I, 16 Iunie 1925, *Jurisprudența Generală* 1926, p. 219.

principiilor de drept, cu atât mai mult cu cât nu reese din decretule-legi privind daunele de război că ar fi interzisă intentarea unei asemenea acțiuni în fața instanțelor judecătorești.

Curtea de Apel Iași s. I-a a dat în această materie două decizii interesante. Prima cu data de 3 Aprilie 1922 (25), începe prin a proclama că: „este un principiu necontestat în dreptul public că faptele de război nu dau loc la nici un recurs în contencios contra autorităților publice: stat, departament sau comună. Faptele de război sunt numai împrejurări ocazionate de război cari se impun ca o necesitate imediată a luptei fiind cazuri de forță majoră de care nimeni nu poate fi responsabil”.

Nu este un principiu mai contestat astăzi în dreptul public decât acel proclamat de Curtea de Apel Iași secția I-a. Faptele de război ocazionate de necesitățile imperioase ale luptei nu mai sunt considerate astăzi drept cazuri de forță majoră.

Forța majoră este „o imposibilitate absolută provenind dintr'un obstacol irizistibil, neprevăzut și neprevizibil” (26). Cazuri de forță majoră sunt mai ales marele flagele: inundațiile, epidemiile, incendiile...

Ori războiul nu poate fi asimilat flagelului care este un fenomen natural, isbuenind printr'un concurs de circumstanțe cu totul streine de voința omenească. Războiul este un fenomen social în care voința omenească constituie un element prim. Războiul este „o întreprindere națională” la care iau parte toate forțele unui popor, o mare asociație de energii în care fiecare individ constituie un factor de acțiune (27).

În această întreprindere, în fața acestei mari sarcini publice, cetățenii trebuie să contribuie egal la susținerea ei. Cei ce au suferit mai mult decât ceilalți pentru apărarea națională are dreptul să pretindă colectivității o justă desdăunare a pagubelor suferite. Altfel este inechitabil și mai ales imoral.

Curtea de Apel Iași recunoaște, e drept, că: „statele moderne dintr'un spirit de echitate și justiție au luat sarcina lor obligația de a desdăuna sinistrării de război” dar ignorează principiile care stau la baza acestui „spirit de echitate și justiție”.

D-l prof. Cerban analizând această decizie (28) crede că ideea de solidarității și egalității cetățeni-

lor în fața sarcinilor publice își face loc și în jurisprudența noastră. Decizia de mai sus este însă, după noi, din acest punct de vedere, neprecisă până la confuzie.

A doua decizie a Curții din Iași (29), dată într'o speță similară, se limitează la o simplă constatare și anume că: „Decretule-legi nu prevăd nici o obligațiune pentru Stat de a plăti daunele constatate și evaluate, lichidare urmând a se decide ulterior prin dispozițiuni legislative.

* * *

Spre deosebire de celelalte decizii analizate sentința ce o adnotăm proclamă de astă-dată, în termeni preciși, principiul egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice. Tribunalul Ilfov recunoaște că „războiul fiind un *fapt național*.. pagubele pricinuite prin acest fapt sunt considerate *ca* sarcini publice cari trebuiesc *egal suportate* de naționali, iar dacă unii din aceștia, prin forța împrejurărilor, au suferit mai mult decât ceilalți având *drept* a li se restitui acest plus de daune ce au suferit, principial *sub formula pretențiunii de despăgubiri* dela colectivitatea constituită în Stat (30).

Tribunalul respinge însă acțiunea dăunatului pentru trei motive trase din teoria actelor de guvernământ, din teoria dreptului imperfect și din repudierea aplicării gestiunei de afaceri în încheierea convențiunilor internaționale.

Astfel Tribunalul încearcă să încadreze mai întâi problema în teoria actelor de guvernământ. Într'adevăr sprijinindu-se pe art. 2 al. II din legea contenciosului administrativ care dispune că executarea convențiunilor diplomatice sunt acte de guvernământ și deci situate în afară de orice control judecătorec, Tribunalul Ilfov declară că executarea convențiunilor diplomatice -statuând asupra despăgubirelor de război „este lăsată în

29) *Dreptul* 153-1925.

30) Credem însă că Tribunalul săvârșește o eroare când socotește că principiul egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice, așa cum a fost înțeles și aplicat în doctrina, jurisprudența și legislația franceză, după 1914, a fost proclamat de Constituția noastră. Textul (art. 8 al. 2) la care se referă sentința nu e decât reproducerea exactă a art. 10 din Constituția dela 1866 și care la rândul lui este reprodus după art. 6 din Constituția Belgiană din 1835. Ori principiul egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice am văzut că este o consecință directă a teoriei responsabilității obiective aplicată la Stat, teorie care a fost elaborată abia spre sfârșitul secolului trecut și pe care jurisprudența nu l'a adoptat decât mult mai târziu.

Ca o dovadă în plus că Constituantul român nu a avut în vedere, în redactarea art. 8 al. 2 din Constituția dela 1925, principiul egalității cetățenilor în fața sarcinilor publice în accepțiunea modernă a cuvântului, este că doi ani mai târziu legiuitorul nostru, în legea contenciosului administrativ, consideră încă faptele de război ca acte de guvernământ.

25) *Curierul Judiciar* 1925 p. 220; *Pandectele Române* 1925, II, 119 cu o notă opelativă de D. Alexandresco. Vezi și C. s. I, 16 Noembrie 1926, *Curierul Judiciar* 1927 p. 557.

26) *Colin et Capitant*, *Traité de Droit civil*, ed. II, v. II, pag. 10.

27) *Rolland op. cit.* p. 587; *Jèze op. cit.* p. 69; *Duguit op. cit.* v. III p. 557; *H. Berthélemy op. cit.* p. 460; *A. Teodorescu op. cit.* p. 466 și urm.

28) Notă în *Curierul Judiciar* 1925 p. 220.

atributul suveran al Statului, constituind un act de guvernământ pe care puterea judecătorească nu poate să-l judece”.

Este exact că nici legea contenciosului administrativ, nici expunerea de motive ce întovărășește această lege nu fac nici un fel de distincțiune între diferite tratate sau convențiuni diplomatice. Art. 2 a fost votat fără nici o discuție la Senat, iar la Cameră s’au ridicat, e drept, câteva obiecțiuni care nu se refereau însă la problema ce ne interesează. Astfel această chestiune a rămas neclarificată. În schimb în Franța doctrina și mai târziu jurisprudența administrativă au stabilit o distincțiune interesantă între tratatul propriu zis și actul de executare precum și o distincțiune între tratatele însăși. Cu drept cuvânt s’a spus că executarea unui tratat internațional sau a unei convențiuni diplomatice nu poate fi scoasă de sub controlul instanțelor judecătorești pentru simplul motiv că aceste tratate sau acte diplomatice emană dela un organ politic.

Ceeace a urmărit de altfel și legiuitorul nostru în art. 2 al. 2 din legea contenciosului administrativ a fost să se evite orice conflict cu un stat străin conflict ce ar putea fi provocat de o interpretare dată de o instanță judecătorească unui act ce interesează direct raporturile internaționale.

Deci numai în măsura în care un tratat sau convenție diplomatică privește direct *raporturile de la Stat la Stat*, poate fi vorba de necesitatea de a se înlătura eventualitatea unui conflict ce ar turbura relațiunile de prietenie cu un Stat străin și ar primejdi astfel siguranța noastră exterioară, de pildă: clauzele unui tratat privind rectificări de hotare, pactele de neagresiune, de alianță etc. Convențiile internaționale interesând comerțul a două sau mai multe State sau clauzele din tratatele internaționale privind numai raporturi de ordin intern, cum sunt cele ce reglementează naționalitatea nu pot fi așezate însă în aceleași categorie ca și în tratatele sau convențiunile diplomatice ce reglementează raporturi de ordin extern (31).

Tribunalul Ilfov nu a făcut în speța noastră această distincție pe care noi o socotim perfect juridică și în intențiile legiuitorului. Tribunalul consideră că executarea unei convențiuni internaționale este un act de guvernământ. Executarea unei astfel de convențiuni este în adevăr un act de guvernământ însă numai atunci când executarea poartă exclusiv asupra obligațiunilor stabilite de la Stat la Stat. Din moment însă ce executarea convențiunilor internaționale interesează exclusiv raporturile dintre Stat și naționalii săi, această

executare numai poate fi considerată un act de guvernământ deoarece nu vedem cum ar putea exista, în acest caz, eventualitatea unui conflict cu un Stat străin și cum s’ar putea invoca primejduirea siguranței noastre exterioare.

Recunoaștem, fără îndoială dificultatea ce o întâmpină instanțele noastre judecătorești în fața unui text rigid și imperfect și imposibilitatea aparentă de a stabili distincțiuni pe cale de interpretare.

Înalta Curte de Casație s’a arătat, totuși, în ultimul timp mult mai suplă în aplicarea teoriei actelor de guvernământ în ce privește executarea convențiunilor diplomatice. Deciziunea dată în afacerea Wildeimann (Cas. III, 11 Iunie 1930 Pand. Săpt. 1930 p. 662), în care s’a stabilit că actul de executare a unei legi interne, ce nu făcea decât să aplice un tratat diplomatic, nu e un act de guvernământ, prezintă din acest punct de vedere un interes deosebit.

Soluțiunea problemei daunelor de război nu rezidă însă în nici un fel de convențiuni internaționale. Nu într’un tratat diplomatic se poate pretinde că există dreptul dăunatului la despăburile de război. Dreptul lui se află în principiul, formulat atât de limpede de Tribunalul Ilfov, al egalității și solidarității cetățenilor în fața sarcinilor publice. Statul rămâne responsabil, cu totul independent de orice aranjament internațional și chiar în lipsa vreunei convențiuni diplomatice, de daunele produse naționalilor săi de faptele de război. Din acest punct de vedere (și singurul valabil) considerentele Tribunalului privind aplicarea în speță a teoriei actelor de guvernământ sau repudierea aplicării gestiunei de afaceri în materie de convențiuni diplomatice, constituie desigur interesante speculațiuni juridice, dar numai atât. Pentru deslegarea procesului ce face obiectul sentinței Tribunalului Ilfov, speculațiunile acestea, ori cât ar fi de subtile, nu prezintă nici un interes.

Singurul motiv care interesează *direct* problema daunelor de război și a cărui discuție este realmente necesară stă în argumentul tras de Tribunal din teoria dreptului imperfect.

„Dreptul înăseut al dăunatului de război — spune Tribunalul — de a fi despăgubit de pagubele referite, având acțiunea ce-i corespunde, împiedică a fi valorificată până la noi dispozițiuni legislative, înmăză a fi considerat ca un drept imperfect... ce nu poate fi investit cu acțiune”.

Tribunalul Ilfov face aici o eroare pur și simplu grosieră. Pentru Tribunal dăunatul are, incontestabil un drept la despăgubiri ca consecință a principiului proclamat în fruntea sentinței. Se poate însă susține în mod serios că acest drept este im-

31) Vezi trimiterile din lucrarea noastră „Tratatele internaționale și actele de guvernământ”.

perfect, adică lipsit de acțiune, pentru motivul că lichidarea acetui drept este amânată până la noi dispozițiuni ? Ce face textul de lege invocat (art. 13 din Decretul-lege din 30 Aprilie 1919) ? Să desinvestească dreptul dăunatului de acțiunea lui ? Hotărât nu. Ceeace face legiuitorul în Decretele-legi invocate este să suspende lichidarea obligațiunea ce incumbă Statului față de dăunați dar nu suspendarea intentării acțiunii. De pildă în materie de concordat preventiv se poate susține că creditorii concordatari sunt titularii unor drepturi de creanță imperfecte pentru motivul că legea suspendă pentru un timp lichidarea acestor drepturi ? Sau în ipoteza unui moratoriu general, ar putea Tribunalului să considere drepturile tuturor creditorilor ca imperfecte și să le refuze acțiunea pentru că Statul a înțeles să suspende pentru un timp, definit sau nedefinit, valorificarea acestor drepturi ?

Deci dreptul dăunatului nu este lipsit de acțiune și nici nu poate fi așezat în categoria drepturilor imperfecte cum ar fi dreptul născut dintr-o obligațiune naturală.

Dealtfel însăși Tribunalul pare că recunoaște, vag, câteva rânduri mai departe, că dreptul dăunatului are acțiunea ce-i corespunde când declară limpede că „dăunatul poate formula pretețiuni de despăgubiri”.

În ori și ce caz dela recunoașterea în mod categoric a unui drept până la recunoașterea acțiunii sale în justiție nu-i decât un pas. După noi, repetam, acest pas este o consecință directă și inevitabilă a principiului proclamat de Tribunalul Ilfov. Tribunalul s'a mărginit însă să stabilească principiul fără să-l aplice (32), preocupat desigur mai mult de considerațiuni economice decât juridice.

Cu această rezervă, recunoaștem totuși că sentința Tribunalului Ilfov constituie punctul cel mai înaintat al jurisprudenței noastre în materia daunelor de război. Din punct de vedere pur juridic și în afară de orice considerațiuni de ordin financiar care ar comanda cu totul altă soluție în materia noastră, Tribunalul Ilfov are meritul de a fi clarificat cel dintâi atitudinea instanțelor judiciare în fața problemei daunelor de război.

PETRE ALEXANDRESCU

Doctor în Drept din Paris,
Avocat.

32) În fapt valoarea practică a recunoașterii unei acțiuni în justiție dăunatului de război, este cu mult redusă, atât timp cât lichidarea obligațiunilor ce incumbă Statului față de dăunați va fi suspendată.

A apărut:

TECHNICA ȘI GENETICA DREPTULUI CIVIL COMPARAT. Studii de doctrină juridică, de *Constant Ionescu*, avocat al Statului, Doctor și laureat al Facultății de Drept din Paris.

Volumul format mare, elegant tipărit, cuprinde 310 pagini. Prețul 300 lei, Ediția lux 400 lei.

A apărut în Edit. „Curierul Judiciar”:

CARIERA DE AVOCAȚ Indrumări de *George P. Nemetescu*, Dr. în drept, avocat, însoțită de o Prefață apreciatoare a operei de d-l C. L. Naumescu, președinte al Uniunii avocaților. Prețul 80 lei.

A apărut în Edit. „Curierul Judiciar”:

JUDECATORUL SINDIC: I. Atribuțiunile Judecătorului Sindic în Administrațiunea Falimentului. II. Noul Proiect de lege falimentară, administrația falimentului, despre curator, de *Petru N. Ionescu*, judecător sindic al tribunalului Brăila.

Conține 80 pag. Prețul lei 50.

A apărut:

BIBLIOTECA MARILOR PROCESE Vol. 12, cuprinzând: interesantul proces intentat de D-l Burileanu contra Ministerului de finanțe pentru demiterea sa din postul de Guvernator al Băncii Naționale.

În acest volum sunt publicate în extenso toate actele și corespondența care a dat naștere demiterii sale, pledoariile tuturor avocaților și decizia Curții de apel București care a ordonat reîntegarea D-lui Burileanu.

Prețul 150 lei.

A apărut:

CODUL DE PROCEDURA CIVILĂ ADNOTAT VOL. I. cuprinzând: procedura civilă art. 54—256. Legea accelerării Judecăților 1929 ca doctrine și Jurisprudența Vechiului Regat, provinciilor alipite și streine la zi, expuneri de motive, debateri parlamentare indexe alfabetic, bibliografii, table de materii alfabetice și numerice (640 pag.) de *Const. Gr. C. Zotta* D-rd, în Drept, magistrat R.-Sărat. Prețul 400 lei. De vânzare la „Curierul Judiciar”.

A apărut:

FALIMENTUL, Partea II (art. 768-833 C. com. V. R.) Lichidarea activului și pasivului. Închiderea procedurii falimentare, cu adnotări din Doctrină, jurisprudență Română și streină, lucrări pregătitoare, debateri parlamentare, etc., de *Prof. Eftimie Antonescu*, consilier onorar la Înalta Curte de Casație.

Vol. cuprinde 536 pag. Prețul 500 lei. De vânzare la „Curierul Judiciar”.

Engăm pe d-nii abonați din provincie a nu aștepta alte invitațiuni, cari sunt costisitoare, sau posirea în localitate a încasatorilor, și a binevoi să trimită achitarea abonamentului prin mandat poștal, direct la Administrația „Curierul Judiciar”, București, Artei 5, notând pe cotorul mandatului, pentru abonamentul datorat, partida No...